

Дар'я КОРОВІЙ,

orcid.org/0000-0002-3107-2539

аспірант, асистент кафедри англійської філології

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

(Вінниця, Україна) *daria.korovii@vspu.edu.ua*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сьогодення ставить безліч викликів перед молодими педагогами та майбутніми вчителями. Недостатньо бути кваліфікованим спеціалістом у вузькій сфері діяльності, володіти базовими навиками та вміннями, навчати тому, чого колись було навчено. Сучасний педагог – це мультифункціональна особистість, котра володіє знаннями, навичками та вміннями у різних сферах діяльності, є комплексом компетентностей, серед яких, на нашу думку, почесне місце займає культурологічна компетентність. У статті обґрунтовано поняття «культурологічна компетентність» та необхідність опанування компетентністю майбутніми вчителями як складовою частиною їхньої професійної компетентності.

У науковій літературі часто зустрічаються такі терміни, як «компетенція» та «компетентність». Існує суттєва різниця між трактуваннями цих понять. Автор розмежовує поняття «компетенція» та «компетентність» задля повного розуміння ключового поняття дослідження, встановлює взаємозв'язок між ними.

Культура – це ідеї, принципи, звичаї, традиції, цінності, вподобання та все те, що формує культурологічну компетентність особистості. Беручи до уваги визначення понять «компетентність» і «культура», можна поєднати та синтезувати ці два поняття, щоб з'ясувати сутність поняття «культурологічна компетентність», яке є ключовим у нашому дослідженні. Культурологічна компетентність як одна зі складових частин майбутнього вчителя – це цілісне, інтегративне, багаторівневе поняття, котре формується під час підготовки фахівців, майбутніх вчителів у закладах освіти й у процесі здобуття знань упродовж життя. Визначено значущість формування культуро-орієнтованої особистості.

Звернено увагу на процес сучасного стану отримання знань. Окреслено вимоги до сучасного майбутнього педагога та його діяльності.

Ключові слова: культура, компетентність, культурологічна компетентність, компетенція, заклад вищої освіти, педагог, викладач, студент.

Daria KOROVII,

orcid.org/0000-0002-3107-2539

Postgraduate, Assistant at the Department of English Philology

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

(Vinnitsia, Ukraine) *daria.korovii@vspu.edu.ua*

CULTUROLOGICAL COMPETENCE OF A FUTURE TEACHER AS A PART OF PROFESSIONAL COMPETENCE

Nowadays young pedagogues and future scientists face many challenges. That is not enough to be a qualified specialist in a narrow sphere of activity, to have basic skills and abilities, to teach the same that you were taught. A modern pedagogue – is a multifunctional personality, who has knowledges, skills, and abilities in different spheres of activity, is a complex of competences, among which the most preferable is culturological competence. The notion of culturological competence and the necessity of mastery the same competence by future teachers are justified in the article.

We can often meet the following terms “competency” and “competence”. There is an essential difference between the interpretation of these two terms, which are very important in pedagogical research. The author differentiates two terms “competency” and “competence” for better understanding of the main notion of the research.

Culture – is ideas, approaches, traditions, customs, values, preferences, and all things that take part in the formation of culturological competence. Taking into consideration the definitions of two terms: competence and culture, we can combine and synthesize these two notions to investigate the notion of the term culturological competence, which is the main in our research. Culturological competence as one the component of future teacher – is an integral, integrative, multilevel notion, which is being formed while a training process of specialists, future teachers at universities and during a process of achieving knowledge during the whole life. The significance of formation of culturally oriented person is defined.

We pay a special attention to the process of modern state of achieving knowledges. We outline the demands to a modern future pedagogue and his\her activity.

Key words: culture, competence, culturological competence, competency, institutions of higher education, pedagogue, teacher, student.

Постановка проблеми. Сьогодення – це процес глобалізації та євроінтеграції. Неможливо навіть уявити хоч один аспект життя чи сферу людської діяльності, яка б не була під впливом цих явищ. Лідери країн постійно укладають домовленості та прагнуть співробітництва у економічній, політичній, соціальній, культурній, науковій, суспільній та інших сферах людської діяльності. Особливого значення набувають міжкультурні зв'язки, що наче прокладають місток між різними національностями, допомагають у налагодженні контактів і безперервній взаємодії. Усі ці процеси здійснюються лише завдяки усвідомленню не лише власної ідентичності й унікальності, а і свідомій повазі до інших національностей, їх визнання та розуміння культури як мови інтернаціонального спілкування.

Глобалізація – це безперервний процес поширення інформації та знань у розрізі економіки, політики, науки та суспільства. Іншими словами, це всесвітній прогрес та участь кожної країни та її структурних елементів між собою. Для того, щоб можна було вимірювати глобалізацію як якісний показник, Швейцарський Економічний Інститут КОФ запропонував ввести індикатор КОФ Індекс глобалізації (KOF Globalisation Index), який вимірює економічний, політичний і соціальний стан глобалізації починаючи з 1970 р., аби розуміти тенденції розвитку глобальних міжнародних відносин після завершення так званої «холодної війни». КОФ Globalisation Index США у 1970 р. становив 58,85, у 1991 р. – 70,69, а у 2018 р. – 82,28. Для порівняння, Україна в цьому переліку з'явилася лише у 1991 р. після отримання незалежності – 33,01, а у 2018 р. індекс становив уже 74,95. Незважаючи на те, що Україна відстає від США на 7,3 пункти, у нас є всі шанси скоротити різницю в майбутньому, оскільки Україна за такий короткий період змогла зробити приріст на 127%, а США – 16% (KOF Globalisation Index).

У переглянутій версії Індексу глобалізації КОФ розмежовується глобалізація де-факто та де-юре. Хоча де-факто глобалізація вимірює фактичні міжнародні потоки та діяльність, де-юре глобалізація вимірює політику й умови, які сприяють розвитку її діяльності.

Відповідно до вищенаведених даних слід підкреслити, що глобалізація має прямий вплив на розвиток науки та швидкості поширення знань серед суспільства. Відповідно це ставить нові виклики перед системою освіти загалом, особливо після глобальної пандемії COVID-19. Саме цей фактор кардинально поставив питання актуальності та готовності до змін системи освіти та

науки у режимі переходу на дистанційну освіту або застосування змішаного навчання. Сьогодні ключовим фактором поширення знань є застосування сучасних технологічних рішень за допомогою всесвітньої павутини та відповідного технічного забезпечення усіх учасників навчального процесу. Інформаційні технології та навчальний процес вже ніколи не будуть йти окремо.

Сучасна освіта потребує не просто висококваліфікованого спеціаліста вузького профілю, а навпаки, освіченого й обізнаного у різних сферах людської діяльності, тобто спеціаліста нового рівня системи професійної підготовки, серед яких ключовою є саме культурологічна компетентність. Майбутній вчитель зобов'язаний володіти не лише базовими вміннями та навичками своєї професії, але й опанувати іноземні мови, мати гуманітарні знання та постійно розширювати свій кругозір, що сприяють формуванню певного культурологічного рівня.

«Головне в людині – її духовність на засадах національної культури», – стверджував І. Зязюн у своїй книзі «Педагогіка добра: ідеали та реалії». Педагог переконував, що виховати духовну особистість можливо, лише якщо звичайну освітню систему наповнити культурологічним змістом, надати освітньому середовищу культурологічного характеру (Зязюн, 2000: 304).

Варто зазначити, що компетентний вчитель, спеціаліст – це особистість, котра залучена до загального культурного світу цінностей, у цьому просторі й відбувається реалізація й удосконалення особистості протягом усього життя. Ми погоджуємося із твердженням О. Коновалова, що «людина володіє не тільки достатнім обсягом знань, умінь і навичок..., але й здатністю до безперервної самоосвіти» (Коновалов, 2000: 39–45).

Аналіз досліджень. Дослідження поняття «культурологічна компетентність» і проблеми її формування у майбутніх учителів сьогодні досить популярне. Особливо актуальною стає ця компетентність у зв'язку зі змінами у процесі навчання, інформаційними технологіями та руйнуванням так званих невидимих бар'єрів між країнами.

За умов сучасної глобалізації та інтеграції України до європейського та світового освітніх просторів перед нами постає ключова проблема – подолання мовних і культурологічних бар'єрів. Майбутнім учителям для ефективної професійної діяльності потрібно мати високий рівень культурологічної компетентності.

Так, наприклад, за дослідженнями А. Галенко й О. Коваленко, культурологічна компетентність студентів – це одна із професійних компетентностей,

інтегрована якість. Саме ця якість відображається через вихованість особистості, її здатність бути духовно й естетично освіченою, мати широкий кругозір. Більше того, досить важливими є національно-культурні знання, такі як: традиції, звичаї, свята, реалії, духовні цінності та духовна спадщина народу. Відзначаються уміння знаходити компоненти духовної та матеріальної культури в етнотекстах, мові й усній народній творчості, уміння вдало та доцільно ними оперувати та передавати учням, уміння ідентифікувати себе як представника певної нації, бути носієм певної культури, формувати мовну картину світу та впливати на становлення особистості загалом (Галенко, 2012; Коваленко, 2015).

О. Панкратова та Л. Хомич розглядають культурологічну компетентність майбутнього вчителя як сукупність усіх накопичених знань про культуру, які дозволяють створити цілісну картину світу. Науковці передбачають у процесі підготовки формування системних знань про людину як про суб'єкт освітнього процесу, людину, що поєднує навчання, виховання та розвиток. Основною ланкою задля побудови цілісної картини світу є забезпечення організації навчання у педагогічному закладі освіти, де кожна дисципліна відіграє свою роль, сприяє уточненню цієї картини. Більше того, кожна дисципліна – це засіб загального розвитку й основа подальшої професійної діяльності (Панкратова; Хомич, 1998: 127).

Дослідженням оволодіння культурою іншого народу у процесі вивчення іноземної мови займалися Б. Блазгіна, Р. Гришакова, Закір'янова, О. Селіванова, Т. Тер-Мінасова, В. Топалова та ін.

Мета статті – обґрунтувати поняття «культурологічна компетентність», що є складовою частиною професійної компетентності майбутнього вчителя, розмежувати поняття «компетенція» та «компетентність», охарактеризувати поняття «культура» задля глибшого розуміння ключових понять.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність, постійна підготовка та неперервність навчання вчителя – це процес отримання компетентнісно-орієнтованих знань, усвідомлення цінностей і загальний процес соціалізації та глобалізації.

І. Процюк зазначає, що початок ХХІ століття вирізняється певною динамікою міжнародних та міжнаціональних контактів, і саме це спричиняє певні зміни у суспільстві й у світі загалом. Сьогодні відбуваються фундаментальні зміни та процеси, спрямовані на створенні нового суспільства – європейського соціокультурного простору.

Існує два основні положення щодо формування культурологічної компетентності особистості: гуманізація та гуманітаризація освіти.

Перше положення надає можливість збільшення академічних годин із дисциплін, що пов'язані з підвищенням культури особистості, тобто включення необхідних компонентів до навчального плану всіх предметів і їх розгляд в одному напрямі, створення неформальної сфери освіти.

Відповідно до другого положення, Є.С. Ляхович пояснює гуманізацію освіти як глобалізацію у трансляції культур. Варто зазначити, що способи та зміст трансляції зорієнтовані саме на сучасне досягнення загальнолюдської духовності, моральності й інтелекту. І саме соціалізація повинна сприяти пошуку та реалізації нових способів розкриття та формування вмінь, навичок і можливостей (Ляхович, 1991: 15–23).

Заклад вищої освіти – це ланка у системі соціальних інститутів, і саме він формує майбутнього спеціаліста, його культуру й освіченість. Культурологічна компетентність має важливе наукове та соціальне значення та потребує більш сучасного й інноваційного осмислення, використання педагогічних прийомів і гуманітарного впливу на кожного студента, його розвиток і становлення особистості.

Далі розглянемо ключові поняття «компетентність», «компетенція» та «культура». Насамперед розведемо поняття «компетентність» і «компетенція».

Щодня людина виконує певні дії, займається певною діяльністю та накопичує досвід у подоланні поставлених завдань. Уся діяльність складається з дій, операцій, виконання яких базується на знаннях, уміннях і навичках. Виконуючи ці дії відповідно до певної послідовності та технології, людина розвиває компетентність, тобто здатність, пов'язану із внутрішніми якостями та здібностями.

Задля кращого розуміння поняття «компетентність» наведемо декілька визначень:

– Достатність, відповідність, уміння виконувати певне завдання, роботу й обов'язок; загальні уміння та навички, розумові здібності – визначення із тлумачного словника англійської мови (New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English language, 1993).

– Психологічна якість, яка означає силу і впевненість, що виходять із почуття власної успішності й корисності, котрі дають людині усвідомлення своєї спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням – визначення із психологічного тлумачного словника (Шапар, 2004: 604).

– Дж. Спектор пояснює її як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу; набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у про-

фесійній галузі або певній діяльності (Hall Stuart, 1980: 298).

– І. Зимня трактує як те актуальне, що формує особистісні якості студента, які основані на знаннях, інтелектуально й особистісно зумовлених соціально-професійною характеристикою людини (Зимня, 2005: 14–20).

– О. Овчарук зазначає, що це здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби діяти та виконувати поставлені завдання (Овчарук, 2004: 9).

– О. Пометун характеризує як складну інтегровану характеристику особистості, яка має на увазі сукупність знань, умінь, навичок, ставлень, а також досвіду, що разом дає змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виду діяльності (Пометун, 2005: 18–24).

Неможливо не зазначити той факт, що існує суперечність між поняттями «компетенція» та «компетентність». Деякі вчені трактують їх як синоніми, інші ж пояснюють їх взаємозв'язок, але не синонімічність.

Така невідповідність, на думку деяких вчених, виникла саме через неточність у перекладі з англійської мови. Н. Нагорна із цього приводу зазначає, що це була помилка у перекладі рекомендацій Ради Європи, тобто «competency» за співзвучністю переклали як «компетенція». Тобто одному англійському слову «competency» відповідають два українські еквіваленти: компетенція та компетентність (Нагорна, 2007: 266–268). Ми визначили, що поняття «компетенція» відповідає англійському терміну «competency», відповідно поняття «компетентність» – англійському «competence».

Н. Бібік підтримує цю теорію та зазначає: «Запозичення термінології із зарубіжних видань через неточність перекладу внесло безліч непорозумінь у з'ясуванні явищ, які не є новими ні для української термінологічної традиції, ні для педагогічної дійсності» (Бібік, 2004: 11).

У своїх працях М. Головань розмежовує поняття «компетенція» та «компетентність» і пояснює, що поняття «компетенція» пов'язане зі змістом сфери діяльності, тоді як «компетентність» характеризує здатність особи виконувати певні дії (Головань, 2011: 224–234).

Задля кращого розуміння поняття «компетенція» наведемо декілька визначень.

– компетенція – гарна обізнаність із чим-небудь; коло повноважень певної організації або особи. Компетентний – який має достатній рівень

знань у якій-небудь галузі; кваліфікований, ґрунтується на знанні, із чим-небудь гарно обізнаний, тямущий (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2002).

– В. Краєвський та А. В. Хуторський говорять про складні узагальнені способи діяльності, які опановують під час навчання, і компетентність є результатом набуття компетенцій (Краєвський, Хуторський, 2003: 3–10).

Отже, беручи до уваги подані визначення обох понять «компетенція» та «компетентність», ми дійшли висновку, що компетентність передбачає володіння певною компетенцією. Варто зауважити, що не можна протиставляти поняття «компетентність» знанням і вмінням, оскільки компетентність – досить широке поняття. Компетенцію можна визначити як задану вимогу до знань, умінь і навичок, якими повинна володіти особа задля здобуття успіху в певній сфері. Компетентність – це надбання, що ґрунтується на основі власного досвіду, знань, умінь, навичок.

Важливим для нашого дослідження є поняття «культури», особливо у контексті вивчення іноземної мови. Тож культура – це невід'ємна частина нашого життя. З народження і протягом усього життя ми, наче губка, вбираємо знання про те, що та хто нас оточує. Наші батьки навчають нас у побуті, у школі дають знання вчителі, а у соціумі ми підсвідомо накопичуємо певні знання від усього, що нас оточує. Культура – це, безумовно, один із найважливіших складників національності, він орієнтує та диференціює у світовому просторі. Важливо зазначити, що неможливе вивчення мови без супроводу культурологічних реалій того чи іншого народу, а особливо для навчання другої мови, її усвідомлення та прийняття.

Існує безліч визначень поняття «культура», задля повного розуміння наведемо декілька основних визначень цього поняття.

– А. Гуревич трактує поняття «культура» як сукупність досягнень людського духу, систему людських життєвих орієнтацій як реальний зміст свідомості кожного члена суспільства (Гуревич, 1990: 5–7).

– Е. Тейлор пояснює як комплекс, що включає знання, вірування, мистецтво, мораль, закони, а також інші здібності та навички, засвоєні людиною як членом суспільства (Український радянський енциклопедичний словник, 1967: 21).

– Л. Матвєєва зазначає, що це те, що відрізняє спосіб життєдіяльності людини від інших способів життєдіяльності. Культура – це характеристика людського суспільства, у якому дотримання правил і норм поведінки забезпечується шляхом

поєднанням соціального тиску і ціннісного пресстижу (Матвеева, 2005: 512).

– Науковці Н. Шишова, Т. Акулич і М. Бойко трактують це поняття як складно організовану, історично розвинену систему матеріального, духовного та соціального вираження людської діяльності, яка відображає у своєму змісті, морфології та функціях процес освоєння людиною дійсності та самої себе (Шишова, Акулич, 2000: 456).

Тому можна зробити висновок, що культура – це сукупність усіх знань, цінностей, ідей, звичаїв, традицій, правил поведінки та норм спілкування. Ця скарбничка поповнюється упродовж усього життя, має відображення у суспільній і професійній діяльності людини.

Культурна орієнтація розпочинається з народження. Зростаючи, ми вивчаємо першу мову, переймаємо традиції, звичаї та культуру свого народу. Враховуючи цей факт, можна сказати, що, коли учень починає вивчати іншу мову, незнайому для нього, цього учня не можна назвати «чистим аркушем» у культурному плані, на відміну від лінгвістичного. С. Савігнон і П. Сисоєв зазначають: «Вивчення іноземної мови не починається з “абсолютного нуля”. Коли учні починають вивчати іноземну мову та культуру цього народу, у них вже сформовані певні концепції, стереотипи й очікування щодо поки незнайомої для них мови та її культурних реалій. Ці очікування є не фіксованими та незмінними, але вони вплинуть на те, як учні сприйматимуть, усвідомлюватимуть та інтерпретуватимуть культуру другої мови» (Savignon, Sysoyev, 2002: 510).

По-перше, ми можемо і не підозрювати про нашу власну культурну орієнтацію, особливо у її глибших аспектах, таких як система вірувань і цінностей. Глибину та важливість цінностей можна недооцінити або взагалі не надати великого значення, але, за словами, Ло Б'янка, культура «завжди є» і вона «всюдисуща» (Bianco, Culture, 2003: 26). По-друге, наша культурна орієнтація може бути перенесена на інші. Омаджфіо Хадлі наголошує на тому, що наш культурний досвід формує наші «установки, емоції, переконання та цінності та супутні небезпеки проектування власної системи орієнтирів на культуру, яка вивчається...» (Hadley, 1993: 359). Поняття проектування цінностей і системи орієнтирів набуло великого значення, особливо під час вивчення англійської мови як іноземної, саме тому, що англійська мова має особливий статус і роль. Можна сказати, що англійська – це мова інтернаціональна та глобальна. Наприклад, М. Байрам, К. Морган і їхні колеги серед цілей вивчення

іноземних мов виокремлюють розвиток «позитивного ставлення до вивчення іноземних мов і до носіїв іноземних мов і прихильне ставлення до інших культур і цивілізацій (Byram, Morgan, 1994: 15). Д. Граддол зазначає, що «англійська є національною мовою більшості вільно-ринкових відносин, важливим аспектом, який забезпечує економічну глобалізацію і досить часто репрезентує певні культурні, економічні та навіть релігійні цінності» (Graddol: 66).

Говорячи про культуру, варто зазначити, що це поняття відносне, не абсолютне. Можна сказати, що культуру іншого народу можливо усвідомити лише крізь призму власної. Саме враховуючи цей факт, учні під час навчання та вчителі під час викладання опираються на власний досвід, тобто протиставляють те, що роблять «вони», тому, що робимо «ми», за низкою певних критеріїв.

Отже, педагогічні прийоми та підходи, які допомагають учням об'єктивно розмірковувати про власну культуру, є особливо важливими, тому що вчителі-мовники й учні повинні чітко усвідомлювати свою позицію на початковому етапі вивчення мови та культури. Важливість здобуття учнем об'єктивної думки також очевидна, більше того, під час вивчення мови учень приміряє на себе роль дослідника, етнографа, антрополога та ін. Дуже важливим фактором є усвідомлення власної системи орієнтирів, адже лише за свідомого ставлення до власної системи цінностей учень може досягнути ті традиції, звичаї й обряди, які не притаманні його народу.

Висновки. Ми дійшли висновку, що у сучасному світі культурологічна компетентність педагога посідає значне місце, оскільки саме вчителі є носіями культури. Саме вчитель незалежно від специфіки предмету є джерелом культури, він впливає на формування світобачення та свідомого ставлення до цінностей і традицій, на становлення особистості загалом.

Українські та світові учені, працюючи на ниві наукових досліджень, виділили ключові компетентності, серед них була і культурологічна. Учені визначають поняття «культурологічної компетентності» як аспект, що стосується сфери розвитку особистості та суспільства, їхньої культурної складової частини. Культурологічна компетентність – це синтез знань, умінь, навичок про культуру у вузькому та широкому понятті. Саме ця компетентність відіграє ключову роль у формуванні освіченої особистості, дозволяє намалювати цілісну картину світу та визначити місце людини у світі та способи змінити світ з урахуванням отриманих знань (Панкратова). Культурологічна

компетентність формує гуманістичне бачення світу, власну думку і переконання, духовні й естетичні цінності, стимулює до самоусвідомлення та самореалізації, налаштовує на досягнення гармонійних стосунків індивіда з навколишнім світом, здатність до критичного мислення.

Отже, культурологічна компетентність як одна зі складових частин майбутнього вчителя – це цілісне, інтегративне, багаторівневе поняття, яке формується під час підготовки фахівців, майбут-

ніх вчителів у закладах освіти й у процесі здобуття знань упродовж життя. Складники культурологічної компетентності сприяють соціалізації особистості, формуванню поглядів, педагогічної майстерності, мотивують до самореалізації, самовдосконалення та саморозвитку. Тому надалі ми плануємо більш детально вивчити складові частини культурологічної компетентності, охарактеризувати їх і дослідити особливості формування у майбутніх вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / під. заг. ред. О. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 45–50.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / автор, кер проекту, гол ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2002. 1448 с.
3. Галенко А. М. Культурологічна компетентність у структурі професійних компетентностей студентів філологічних спеціальностей. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_25 (дата звернення 09.09.2021)
4. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8 (18). С. 224–234.
5. Гуревич А. Я. Социальная история и историческая наука. *Вопросы философии*. 1990. № 4. С. 5–7.
6. Зимняя И. А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека. *Высшее образование сегодня*. 2005. № 11. С. 14–20.
7. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : науково-методичний посібник. Київ : МАУП, 2000. 312 с
8. Коваленко О. Ю. Культурологічний підхід при формуванні міжкультурної компетентності у студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. № 15. URL: http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v15/part_1/48.pdf (дата звернення 10.09.2021).
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під. заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
10. Коновалов О. Ю. Методологічні аспекти розвитку інформаційно-програмного і програмно-методичного забезпечення навчального процесу. *Нові технології навчання*. 2000. № 31. С. 39–45.
11. Краевский В. В., Хуторский А. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*. 2003. № 3. С. 3–10.
12. Ляхович Е. Личность и культура. *Вестник высшей школы*. 1991. № 3. С. 15–23.
13. Матвеева Л. Л. Культурология : курс лекцій : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2005. 512 с.
14. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. № 1–2. С. 266–268.
15. Панкратова О. М. Культурологическая компетентность учителей и ее формирование в системе взаимодействия ИПК ПРО и гимназии № 65. URL: <http://pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.doc> (дата звернення 18.07.2021)
16. Панкратова О. М. Культурологічна компетентність вчителів і її формування. URL: pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.dok
17. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–24.
18. Український радянський енциклопедичний словник : в 3 т. / редкол. М. Бажан та ін. Т. 2. Київ : Видавництво АН УРСР, 1967. 856 с.
19. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : монографія. Київ : Магістр S, 1998. 200 с.
20. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор, 2004. 604 с.
21. Шишова Н. В., Акулич Т. В., Бойко М. И. История и культурология : учебное пособие. Москва : Логос, 2000. 456 с.
22. Bianco Lo, Culture J.: Visible, invisible and multiple. In J. Lo Bianco & C. Crozet (Eds.) *Teaching invisible culture: Classroom practice and theory*. Melbourne : Language Australia Ltd. 2003. P. 11–38.
23. Byram M., Morgan C., & colleagues. *Teaching-and-learning language-and-culture*. Clevedon, England : Multilingual Matters. 1994.
24. Graddol, D. *English next*. London, UK: British Council. 2066 p.
25. Hall Stuart. Cultural Studies and the Centre some problematic and problems. *Culture. Media. Languages*. № 2. Centre for contemporary cultural studies. 1980. 298 p. URL: <https://www.amherst.edu/media/view/91999/original/Hall> (дата звернення 24.04.2021).
26. KOF Globalisation Index. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (дата звернення 03.10.2021).
27. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English language / Lesicon Publication. 1993. 1150 p.
28. Omaggio Hadley, A. *Teaching Language in Context*. Boston, MA : Heinle & Heinle. 1993.
29. Savignon, S. J., & Sysoyev, P. V. Sociocultural strategies for a dialogue of cultures. *The Modern Language Journal*. 2002. P. 508–524.

REFERENCES

1. Bibik N. M. Kompetentnisnyi pidkhid : refleksyivnyi analiz zastosuvannya. [Competence approach: reflexive analysis of application]. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy / pid. zah. red. O. Ovcharuk. Kyiv : K.I.S., 2004. S. 45–50 [in Ukrainian].
2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / avtor, ker proektu, hol red. V. T. Busel. Kyiv : Irpin : Perun, 2002. 1448 s. [in Ukrainian].
3. Halenko A. M. Kulturolohichna kompetentnist u strukturi profesiinykh kompetentnostei studentiv filolohichnykh spetsialnosti. [Cultural competence in the structure of professional competencies of students of philological specialties]. Naukovyi visnyk Donbasu. 2012. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_25 (data zvernennia 09.09.2021). [in Ukrainian].
4. Holovan M. S. Kompetentsiia ta kompetentnist: porivnialnyi analiz poniat. [Competence and competence: a comparative analysis of concepts]. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2011. № 8 (18). S. 224–234. [in Ukrainian].
5. Hurevych A. Ya. Sotsyalnaia ystoriia y ystorycheskaia nauka. [Social history and historical science]. Voprosy fylosofyy. 1990. № 4. S. 5–7. [in Russian].
6. Zymniaia Y. A. Obschaia kultura y sotsyalno-professionalnaia kompetentnost cheloveka. [General culture and socio-professional competence of a person]. Vusshee obrazovanye sehodnia. 2005. № 11. S. 14–20. [in Russian].
7. Ziazun I. A. Pedagogika dobra: idealy i realii [Pedagogy is good: ideals and realities]: nauk.-metod. posib. Kyiv: MAUP, 2000. 312 s. [in Ukrainian].
8. Kovalenko O. Yu. Kulturolohichnyi pidkhid pry formuvanni mizhkulturnoi kompetentnosti u studentiv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy. [Culturological approach in the formation of intercultural competence in students in the process of learning a foreign language]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia. 2015. № 15. URL: http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v15/part_1/48.pdf (data zvernennia 10.09.2021). [in Ukrainian].
9. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti [Competence approach in modern education] : svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy / pid. zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv: K.I.S., 2004. 112 s. [in Ukrainian].
10. Konovalov O. Yu. Metodolohichni aspekty rozvytku informatsiino-prohramnoho i prohramno-metodychnoho zabezpechennia navchalnoho protsesu. [Methodological aspects of the development of information and software and software and methodological support of the educational process]. Novi tekhnolohii navchannia. 2000. № 31. S. 39–45. [in Ukrainian].
11. Kraevskiy V. V., Khutorskiy A. V. Predmetnoe y obshchepredmetnoe v obrazovatelnykh standartakh. [Subject and general subject in educational standards]. Pedagogika. 2003. № 3. S. 3–10. [in Russian].
12. Liakhovych E. Lychnost y kultura. [Personality and culture]. Vestnyk vusshei shkoly. 1991. № 3. S. 15–23. [in Russian].
13. Matvieieva L. L. Kulturolohiia : kurs lektsii [Culturology: a course of lectures] : navch. posib. Kyiv : Lybid, 2005. 512 s. [in Ukrainian].
14. Nahorna N. V. Formuvannia u studentiv poniat kompetentnosti y kompetentsii. [Formation of students' concepts of competence and competence]. Vychovannia i kultura. 2007. № 1–2. S. 266–268. [in Ukrainian].
15. Pankratova O. M. Kulturolohycheskaia kompetentnost uchyteliv y ee formirovanye v systeme vzaymodeistviya YPK PRO y hymnazyy № 65. [Cultural competence of teachers and its formation in the system of interaction between IPK ABM and gymnasium № 65]. URL: <http://pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.doc> (data zvernennia (18.07.2021)). [in Russian].
16. Pankratova O. M. Kulturolohichna kompetentnist vchyteliv i yii formuvannia. [Cultural competence of teachers and its formation]. URL: pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.dok. [in Ukrainian].
17. Pometun O. I. Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti: pohliad z pozytsii suchasnoi pedagogichnoi nauky. [Formation of civic competence: a view from the standpoint of modern pedagogical science]. Visnyk prohram shkilnykh obminiv. 2005. № 23. S. 18–24. [in Ukrainian].
18. Ukraïnskyi radianskyi entsyklopedychnyi slovnyk. [Ukrainian Soviet encyclopedic dictionary]. V 3 t. / redkol. M. Bazhan (hol. red.) ta in. T. 2. Kyiv : Vydavnytstvo AK URSSR, 1967. 856 s. [in Ukrainian].
19. Khomych L.O. Profesiino-pedahohichna pidhotovka vchyteliv pochatkovykh klasiv [Professional and pedagogical training of primary school teachers: monograph]: monohrafiia. Kyiv : Mahistr S, 1998. 200 s. [in Ukrainian].
20. Shapar V. B. Psykholohichnyi tлумachnyi slovnyk. [Psychological explanatory dictionary]. Kharkiv : Prapor, 2004. 604 s. [in Ukrainian].
21. Shyshova N. V., Akulych T. V., Boiko M. Y. Ystoriia y kulturolohiia [History and culturology] : uchebnoe posobie. Moskva : Lohos, 2000. 456s. [in Ukrainian].
22. Bianco Lo, Culture J.: Visible, invisible and multiple. In J. Lo Bianco & C. Crozet (Eds.) Teaching invisible culture: Classroom practice and theory. Melbourne: Language Australia Ltd. 2003., pp. 11–38.
23. Byram M., Morgan C., & colleagues. Teaching-and-learning language-and-culture. Clevedon, England: Multilingual Matters. 1994
24. Graddol, D. English next. London, UK: British Council. 2006 p.
25. Hall Stuart. Cultural Studies and the Centre some problematic and problems. Culture. Media. Languages/-№2. Centre for contemporary cultural studies.1980.298p. URL: <https://www.amherst.edu/media/view/91999/original/Hall> (24.04.2021)
26. KOF Globalisation Index. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (03.10.2021)
27. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English language / Lesicon Publication. 1993. 1150 p.
28. Omaggio Hadley, A. Teaching Language in Context. Boston, MA.: Heinle & Heinle. 1993/
29. Savignon, S. J., & Sysoyev, P. V. Sociocultural strategies for a dialogue of cultures. *The Modern Language Journal*. 2002. pp. 508–524.